№ 4 ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 10 — 1903 — ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 10 № 4

ԵՐԵՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. Կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (կացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարվում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

ԼՐԱԳԻՐԸ

1903 Թւին

12 ամսվանը	10	րուբլի
11 »	»	»
10 »	9	»
9 »	8	»
8 »	»	»
7 »	6	»
6 »	»	»
Մնացածները ամսական	1	»

Եւրօպայում՝ 30 ֆր., Ամերիկայում՝ 6 դօլլար, Պարսկաստանում՝ 10 ր.

Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція „Мшакъ".

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կարևոր է.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Փոքրիկ նկատողութիւններ. Մի կորուստ էլ. Կիրակնօրեայ դպրոցում. Նամակ Գարձակից. Նամակ Սուխումից. Նամակ Խմբագրութեան. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գերեզմաններից.

ԿԱՐԵՒՈՐ Է

Ի՞նչպէս անենք, որ մեր ժողովուրդը առաջ գնայ և իսկապէս կուլտուրական տարր հանդիսանայ երկրի մէջ:

Դրա համար մի ճանապարհ կայ: Այդ այն է, որ այդ ժողովրդի կրթված ներկայացուցիչները, նրա զարգացած անդամները նուիրեն իրանց բոլոր ոյժերը ժողովրդի առաջադիմութեան գործին:

Ներկայումս մենք ականատես ենք բոլորովին հակառակ պատկերի: Այն անձինք, որոնք ստանում են կրթութիւն և ձեռք են բերում որոշ տնտեսական և մտաւոր առաւելութիւններ, շտապում են թողնել գիւղերը ու գաւառական անկիւնները և խմբվում են մեծ քաղաքներում, ուր ընկնելով արդիւնագործական և առևտրական ուժեղ հոսանքների մէջ, մոռանում են իրանց պարտաւորութիւնները դէպի այն ժողովուրդը, որից նրանք դուրս են եկել:

Իսկ եթէ մտաւոր ոյժերը ոչ միայն չը հեռանային երկրի զանազան անկիւններից, այլ և ջանք գործ դնէին աւելացնելու օրէցօր կուլտուրական գործողների թիւը, այն ժամանակ ուրիշ դրութիւն կը ստեղծվէր գաւառում: Օրինակ, եթէ կրթված մարդը կարողանար, գիւղում ապրելով, ազդեցիկ անդամ դառնալ գիւղական հասարակութեան մէջ, աշխատէր, լաւ, շիտակ մարդկանց ընտրել տալու տանուտէր, դատաւոր, երէցփոխ, հոգաբարձու և այլ տեսակ պաշտօնակատար, կազմակերպէր ընկերակցութիւններ արդիւնագործական նպատակներով, գլուխ կանգնէր զանազան հասարակական ձեռնարկութիւնների, օրինակ ջրանցքներ շինելու, կամուրջներ կառուցանելու, գրադարաններ հիմնելու, կատարելագործված մեքենաներ տարածելու ազգաբնակութեան մէջ, այն ժամանակ գիւղը կը սկսէր կամաց-կամաց բարեփոխել իր կեանքը և մի քանի ժամանակից յետոյ ցոյց կը տար նկատելի առաջադիմութեան նշաններ:

Ժողովրդին պէտք է ընտելացնել ընթերցանութեան. նրա մէջ պէտք է տարածել գիտութիւն և արհեստ. նրա հիւանդներին պէտք է խնամել և բժշկել, նրա հասարակական գործերը պէտք է բարեկարգել, նրան պէտք է ընտելացնել ինքնագործութեան նոր եղանակներին: Այդ բոլորը պէտք է անել: Եւ անողը պէտք է լինեն նրա կրթված և պատրաստված անդամները: Մեր բժիշկը, մեր իրաւաբանը, մեր գիւղատնտեսը չեն սիրում գաւառական խուլ անկիւնները, իսկ մենք պահանջում ենք, որ մեր ժողովուրդը առաջ գնայ:

Մենք յաճախ ասպարէզի վրա ենք դրել մեր գաւառական կեանքի զարգացման խնդիրները և պէտք է շարունակենք նրանց մասին խօսել, յորդոր կարդալով, որ մեր ինտելիգենտ ոյժերը նուիրեն իրանց ժամանակը և եռանդը ժողովրդական մասսայի տնտեսական և բարոյական զարգացման գործին:

Խնդիրը կարևոր է և նրան մոռացութեան տալ չէ կարելի:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փոքրիկ մարդկանց համար—փոքրիկ տօնախմբութիւն: Յունվարի 12-ին տեղի է ունենալու Թիֆլիսի գործակատարների փոխադարձ օգնութեան ընկերութեան նախաձեռնութեամբ իր անդամների համար հիմնած ընթերցարանի բացումը և օրհնութիւնը:

Դեռ չէ բոլորել գործակատարների փոխադարձ ընկերութիւնը իր գոյութեան առաջին տարին և նա արդէն կարողացաւ իրաւունք ձեռք բերել իր անդամների համար հիմնելու մի այնպիսի կարևոր հաստատութիւն, ինչպիսին է ընթերցարանը, և որքան իմացանք՝ շուտով նաև բանալու է և գրադարան: Այս առաջին համակրելի քայլն արդէն գրաւական է, որ այդ ընկերութիւնը դեռ շատ բարիքներ ունի մատուցանելու իր անդամներին:

Ահա թէ իսկապէս ո՞ր կողմից հարկաւոր է աշխատել ուշադրութիւն դարձնել՝ որպէս զի թէ հայ և թէ օտար մամուլի կողմից այնքան յանդիմանութեան արժանացած դասակարգը, այսինքն վաճառականը, փոքր ի շատէ վայելուչ և պատուաւոր դիրք ունենայ. չէ՞ որ այսօրվայ գործակատարների մեծ մասը վաղը կամ միւս օրը լինելու են ինքնուրոյն վաճառականներ և որքան նա յառաջադիմէ, զարգանայ և հասարակական գործունէութեան ասպարէզը կրէ իր մէջ, որպէս գործակատար,—այնքան օգտակար և լաւ կը լինի նաև իբրև ուրոյն վաճառական:

Այս տեսակէտից ի արտէ ողջունում ենք գործակատարների ընթերցարանի բացումը՝ որին մենք տալիս ենք աւելի մեծ նշանակութիւն նաև այն տեսակէտից, որ այդ հաստատութիւնը կը լինի մի կենդանի կապ գործակատարների մէջ, որտեղ նրանք ի միասին հաւաքվելով՝ կը ծանօթանան միմեանց մտքերի, ձգտումների և դրութեան հետ,—նրանց մէջ կը զարգանայ ընկերական և հասարակական կապը և գուցէ դրանով աւելի կը վարժվեն հաւաքական ոյժերով սկսել և տանել զանազան ձեռնարկութիւններ:

Հաւաքական ոյժերով և ընկերական սկզբունքով գործ անելու մասին շատ է գրվել և շատ խօսվել, բայց կեանքի մէջ այնքան էլ չէ գործադրվում այդ սկզբունքը, որովհետև չը կայ մի հնոց, որտեղ կովէր, կոփվէր այդպիսի ոգի: Եւ ահա այս ընկերութիւնը՝ որի անդամները սերտ կապված են վաճառականութեան հետ, ունենալով կենտրոն փոխադարձ օգնութեան ընկերութիւնը, կարող էին միացած և համերաշխ կերպով գլուխ բերել շատ գործեր՝ սկսելով դեռ նախ իրանց անդամների անհրաժեշտ պիտոյքներից—ինչպէս օրինակ հասարակական խանութ ունենալ, հանրակացարան, դպրոց և այլն:

Բացի այս—վերոյիշեալ ընկերութիւնը իրաւունք ունի սարքել երեկոյթներ, ներկայացումներ, ընթերցանութիւն իր անդամների համար: Ապա ուրեմն մենք կառաջարկէինք վարչութեանը օգտվել այդ իրաւունքներից և պարբերաբար ներկայացումներ տալ յատկապէս իր անդամների և նրանց ընտանիքների համար ամենամատչելի գներով: Ի նկատի պէտք է առած որ Թիֆլիսի ժողովարանի ներկայացումների սիրողների մեծագոյն մասը գործակատարներից է: Ի՞նչու ուրեմն չօգտվել այդ ոյժերից և նրանց աշխատութեան պտուղները չառաջարկել իրանց ընկերներին:

Գործակատարների փոխադարձ ընկերութեան գործունէութեան սկիզբը շատ լաւ դրվեց և հարկաւոր չէ կանգ առնել կամ դանդաղել, այլ կեանք և եռանդ ներշնչել թէ անդամներին և թէ առհասարակ գործակատար դասակարգին՝ հիմնելով զանազան թէ բարոյական և թէ կենսական հաստատութիւններ և այդպիսով իր շուրջը հաւաքել աւելի շատ թւով անդամներ: Որտեղ կայ բազմութիւն—այնտեղ կը լինի ոյժ, իսկ ոյժի առաջ ոչ մի արգելք չի դիմանայ:

Անյուշ

ՄԻ ԿՈՐՈՒՍՏ ԷԼ

Թաղում ենք:

Հարուստ մեծատուն չէ մեռնողը. միլիօններ չէ թողել և դագաղի ետևից ժառանգների սըրտերը շահելու համար սուտ լացով չէ գնում խուռն բազմութիւն, և կառքեր, լցված գեղեցիկ, թանգ պսակներով, չեն պաշեցնում մեզ:

Հարուստ չէ մեռնողը միայն կայքով, բայց նա հարուստ էր ոգով և այդ կորուստը Նոր-Նախիջևանի համար ծանր է, զգալի և անդառնալի:

Մեր հոգևոր թեմական դպրոցի տեսչի օգնականը և բարեգործական ընկերութեան փոխնախագահ՝ Վահան Քիրլեանը մեռաւ:

Վահան Քիրլեան...

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԵՐԵԶՄԱՆՆԵՐԻՑ

Օր Մեռելոց

Այն օրից, երբ լռեց հեղինակաւոր ձայնը,—ձայն՝ որ, ասես մարգարէի լեզուով, շունչ փըչեց կեանքի անապատում ցրիւ ածված ոսկորների վրա, կանգնեցրեց, կերպ ու կերպարանք տուեց, շարժեց, ապրեցէք, ասաց, այսուհետև՝ գիտակցութեամբ, քննող ու դատող մտքի լոյսով,—այն օրից ահա անցաւ տասն տարի:

Տասն տարի գերեզմանի լռութեան մէջ, շիրիմների խոնութեան ծոցում,—դարձեալ ոսկրներ, ցաք ու ցրիւ, կողք կողքի. արձաններ անխօս, կենդանութիւն քարացած: Մտիր, անցորդ, քարերի այդ քաղաքը, ստուերների այդ հանգստարանը, քննիր. մահվան թագաւորութեան այդ մունջ քաղաքացիները՝ շատերը կըրում են իրանց անունը իրանց քարեղէն կուրծքի վրա դրոշմված, հիւսված, ներդաշնակված տխրազդեցիկ վանկերով, մրմունջ եղերաձայն, մելամաղձիկ: Ո՜հ, ո՞րքան տխրութիւն այդքան խոր խօսուն լռութեան մէջ: Բայց ում ես ճանաչում դրանցից, անցորդ: Ո՜, խեղճ ոգիներ: Բոլորեքեան քեզանից ողորմի են ուզում. յօժարութեամբ ես տալիս. բայց,—խեղճե՜ր,—դու նրանց չես ճանաչում: Ահա ողբականը. այդ է ցաւալին: Դու նրան չես ճանաչում: Սիրտդ ճմլվում է այդքան անհամբաւ, անյուշ, անյիշատակ ննջողների անհամար խռնութեան դիմաց, որոնք բոլորը քո ողորմիին են թախանձով կարօտ. իսկ թէ ո՞վքեր են այդ եղծված դէմքերը կամ այդ անդէմք քաղաքացիները, այդ անձայն լացող ոգիները, որոնք յաւիտենականութեան մի նշխարիկ են խնդրում քեզնից, անուան մի յիշատակութիւն՝ ողորմիով հանդերձ, դու այդ չը գիտես. դու նրանց չես ճանաչում. և այդ չը ճանաչելն է՝ որ տրորում է քո սիրտը և կարեկցութեան մի մրրիկ է յուզում նրանում: Մահը թանձր է անյիշատակ մեռածի համար:

Կարդանք այս արձանագիրը.

«Ասում են ուռենի կայ, որ ողբում է անդադար.
Դուստր իմ, Աննա, ես կուզէի այդ ուռենին
լինել յար.

Ծիւղերովս քեզ ողբալ,
Տերևովս շիրմիդ շուք տալ՝
Եւ, Քալի մորդ միակ փափագ,
Արմատովս քեզ միանալ:—
Իշխանուհի Աննա Մակայեան
1822—1853»

Ճանաչո՞ւմ ես ո՛վ է դա, այդ իշխանուհին, որի համար մայրն հանում է ազատնու այդ մելամաղձիկ մնչիւնը, այդ սրտամորմոք մրմունջը: Աւա՜ղ իշխանուհի:

Մխիթարվելու համար, գիտակցող անցաւոր, քայլդ այս կողմը շրջիր: Անմահութեան մի շունչ է գալիս ահա այս կողմից: Դու այն սիւնը տեսնո՞ւմ ես. մի փոքր առաջ անցիր. նրա վրա արձանագրված են բառեր, զգացումներ, որոնցից արիւն է կաթում և բողոք է ծխանում ու ծառանում սիւնի հետ դէպի երկինք:

—Քար է քո սիրտդ և խիղճդ է մեռած.
Քանի արիւններ, քանի կոտորած
Տեսար, լռեցիր և դարձեալ պայծառ
Հայ երկրի վրա կապում ես կամար:

Այդ շանթը երկրից, այդ սիւնից, երկնի դէմ է սլանում, դէպի Եհովայի, արիւնախանձ Աստուծոյ գահոյքը. և արձակողն ո՛վ է, գիտե՞ս, մեռածներից մէկը, այդ սիւնի տակ պառկածը. նա կտրված է կեանքից, բայց իր քերանը տակաւին խօսում է, և կը խօսի՝ քանի դեռ արևի տակ կը շնչէ մի հայ:

Այդ սիւնը, որ գերեզմանների միջից դէպի երկինք է խոյանում, դա ՐԱՖՖԻՆ է:

Շուռ եկ, այս կողմ. իբր մի տասնհինգ քայլ արա դէպի արևմուտք, մի փոքր դէպի հիւսիս՝ թեք: Ահա մի հողաթումբ *). Նրանից անունդ առնելով՝ կենդանի է նրա վրա դալարը, եթէ ձմրան խիստ շունչը չէ փչել երեսին: Որ և է կոթողի, վէմի, յուշարձանի փոխանակ՝ նա գլխի կողմից քարի մի կտորիկ ունի՝ համարագրված: Եթէ որ և է բնազդ մղէ քեզ, ո՛վ այցելու հանգած հոգիների այս քաղաքին, կը դիմես պահապանի խղիկը և այստեղ Ախերոն գետն անցածների արձանագրքի մէջ կորոնես այս քարի վրա սևագծով գրած համարը, կը կարդաս: Նա քեզ մի անուն կը յայտնէ, որ յաւիտեան մոռացվելու չէ. իսկ այս հողաթումբի վրա այդ անունն առ ժամն սպասում է ինքնաճանաչ ժողովրդի երախտագիտական արտայայտութեանը: Մի խնամոտ սիրելիի ձեռք արդէն դրած կը լինէր նրան արժանի մահարձանը, բայց յետ պահեցին այդ ձեռքը՝ ասելով—երախտագէտ ազգի զգացման արդիւնք պէտք է լինի այդ գերեզմանի քարակալը. ժամանակը կը հասցնէ այդ միակ խնդրելի, գերազանց գնահատելի զգացումը:

Այժմ, բարեպաշտ այցելու, ես, որ այստեղ պատահեցի, դու էլ պէտք շունիս խղիկը պահապանի գնալու. խոնարհվենք միասին, ձեռք տանք այդ հողին և համբուրենք. դա հողն է ԾԵՐԵՆՑ-ի:

Դրան հուպ հողակից տես այդ շիրիմն էլ. շիրիմի էջերից մէկում կը կարդաս փորված և ոսկեվարագված՝—օրիորդ Մենիկ: Ինքն է վիպողը և ինքն է վիպվածը: Դա միակ դստրիկն է Ծերենցի: Թիֆլիս ճանաչեց հօրն ու դստերը միասին: Եղևնի ծառի տակ մի շուշան: Կապրի այդ գողտր շուշանն էլ հզօր եղևնու ստուերի ծոցում, կրելով իր հետ իր հեզանշոյլ փայլը *).

*) Այց 1899-ին:

*) Ծերենցի մի հատիկ դուստրը, տիկին Թագուհի Մելիք-Ազարեան, որ կանխեց, հօրից առաջ կնքեց իր ծաղիկ օրը, գրական առատ պաշար ունէր և քննադատական այնքան ոգի և ճաշակ, նաև այնքան աւիւն, որ նրա շնչի տակ գրում էր հայրը: Ներշնչված և ներշնչող էր նա: Առանց այդ գողտրիկ հրեշտակին, որ փափառում էր հօր ականջում, Ծերենց զուցէ մեզ չը տար Թորոս Լևոնի-ն, Թ-րդ դարի երկունքը, Թէոդորոս Ռշտունի և այլն: Ժամանակը լոյս կը հանէ մի օր այդ ծաղիկ գրչից մնացած նշխարները, որոնք, միացած „Օրիորդ Մենիկ" վէպիկին և թարգմանական կարևոր երկին (Լըգուվէի „Քարոյախօսութիւն կանանց

Եթէ դուք կը ցանկայիք մի բարեգործական նպատակով երեկոյթ սարքել, օգնել ուսանողներին կամ կարօտեալներին, դուք յիշում էիք Վահան Բիրլեանին, և նա կօգնէր ձեզ, կը մասնակցէր իբր սիրող։ Եթէ դուք կը ցանկայիք բանալ մի դպրոց կամ բարեփոխել մի դպրոցի վիճակ, դուք դարձեալ կը դիմէիք Վահան Բիրլեանին և նա բոլոր սրտով, բոլոր ոգով կը ծառայէր այդ սուրբ, վսեմ գործին, մոռանալով իր շահերը, մոռանալով իր անձը, միշտ անձանուէր...

Հովսիսեան դպրոցին, որ այժմ բաւականին եղկելի վիճակի մէջ է, նա իր տեսչութեան ժամանակ տալիս էր ոգի, կեանք և սակայն... սակայն համարեա տասը տարիներ այդ ծանր պաշտօնը վարում էր ձրի...

Վահան Բիրլեանը գաղափարական անձերից էր։ Նրա սիրտը շուտ էր վառվում, լցվում կրակով, որովհետև այդ սրտի մէջ կար կապոյտ երկնքի մի կտոր, որ ժպտում էր նրան միշտ և ույժ էր տալիս մաքառել կեանքի զըրկանքների դէմ։

Եւ նա գնում էր, գնում էր միշտ առաջ իր ծանր, փշոտ ճանապարհով, գնում էր դէպի իր Գողգոթան առանց երկիւղի, առանց դանդաղի, սիրով և համեստ...

Յիշում էք Համլէտի անէծքը՝ եղիր սպիտակ իբր ձիւն և յստակ իբր սառոյց, զրպարտութիւնը չի խնայի քեզ...

Զրպարտութիւնը չը խնայեց և Բիրլեանին։

Մի քանի պարոններ Թիֆլիսի հայոց մի լըրագրում շարունակ աշխատում էին արատաւորել Վահանի անբիծ անունը։

Ձիւնը սպիտակ մնաց և սառոյցը—յստակ և միայն արատաւորողների անունները կեղտոտվեցին։

Որչափ նրանք պիտի ափսոսան և կարմրեն այժմ այս թարմ գերեզմանի առաջ։

Ես ճանաչում էի նրան դեռ Լազարեան ճեմարանում աշակերտ եղած ժամանակ։ Նա մի և նոյնը մնաց և Մօսկվայի համալսարանում և մի և նոյնն էր և Նոր-Նախիջևանում, ուր ծառայեց քսան տարիներ։ Մինչև մահվան վերջին շունչը նա նոյն Վահանն էր՝ հեզ, խոնարհ, բարի և ազնիւ, թէև, ինչպէս գեղեցիկ կերպով ասաց նրա աշակերտը, Վանեցեան, նա համարեա միակ ճրագն էր մեր Նոր-Նախիջևանի խաւարի մէջ...

Նրան յարգում էին ընկերները, նրան պաշտում էին աշակերտները, նրան սիրում էր ժողովուրդը, ժողովուրդը, որ երբեմն գիտէ այնպէս հասկանալ, գնահատել։

Հարուստ չէր մեռնողը և սակայն որպիսի հարստութիւն նա թողնում է մեզ՝ ժառանգներիս։

Ազնիւ մշակ, անխոնջ աշխատելով, նա կատարում էր իր սուրբ պարտքը, իբր ուսուցիչ, իբր մարդ և բոլորիս սրտերի մէջ նա ցանել է բարի սերմեր...

Բարի սերմեր...

Միթէ կարծում էք, որ բարի սերմերը ընկնում են միայն ապառաժի վրա։ Պատահում է, որ ընկնում են բարի սերմերը պարարտ հողի վրա. կը գայ առատ անձրև, կը ժպտայ ժամանակին արեգակի փայլը և սերմերը կը ծլեն, կը տան հունձ, որին միշտ մենք կարօտ ենք։

Եւ փոխանակ լալու, արտասվելու, վհատվելու Վահանի գերեզմանի առաջ, ես զգում էի մի ներքին բաւականութիւն, մի ներքին ուրախութիւն, մի առանձին ոգևորութիւն։ Ես մտածում էի, ոչ, մեր կեանքը այնքան էլ վատ չէ, անպակաս են մեզանում Վահան Բիրլեաններ. հեզ, խոնարհ, բարի և ազնիւ, նրանք չեն նկատվում, որովհետև իրանց մասին չեն մտածում, չեն գրում և չեն աղաղակում հրապարակներում։ Բայց նրանք ճանաչում են իրանց պարտքը և կը կատարեն այդ պարտքը, թողնելով մեր սրտերում հետքեր...

Խոնարհվենք Վահան Բիրլեանի գերեզմանի առաջ և չը մոռանանք մեր մէջ ապրող, աշխատող համեստ Վահան Բիրլեաններին։

Նրանց ձեռքին է մեր ապագան։

Գր. Չալխուշեան

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑՈՒՄ

—

Շաբաթ, յունվարի 4-ին, Թիֆլիսի երկրորդ իգական կիրակնօրեայ դպրոցում, Կաթօլիկական փողոցի վրա, մի արտասովոր շարժում և կենդանութիւն էր տիրում։ Մի խումբ ուսուցչուհիներ աշխատում էին այդտեղ երեկոյեան կայանալիք ներկայացման համար։ Մի քանիսը բեմ էին պատրաստում, միւսները գնած և նուիրած հագուստները նախօրօք դասաւորում աշակերտուհիների համար, ուրիշները միրգը փոքրիկ արկղիկների մէջ լցնում։ Իսկ մի մասն էլ, չը նայած անտանելի ցեխին և ձիւնին, դուրս էր գնացել փողոց՝ պակաս մնացածը գնելու և լրացնելու։ Մի խօսքով դրանք յիշեցնում էին կատարեալ մեղուների խումբ։ Ոչ մէկի երեսին յոգնածութեան նշոյլ անգամ չէր երևում, ոչ ոք չէր տրտնջում, դժգոհութիւն չէր յայտնում, այլ ընդհակառակը կատակներ անելով աշխատում էին։ Ուրախութիւնից շատերը հացն էլ էին մոռացել և տուն չէին գնացել ճաշելու, կարծես կամենալով արդարացնել Քրիստոսի ասածը. «Ոչ միայն հացիւ կեցցէ մարդ, այլ ամենայն բանիւք, որ ելանէ ի բերանոյ Աստուծոյ»։ Ա՜խ, որքան քաղցր է ճաշակել իր ձեռքով արված բարիքների պտուղը։

Երեկոյեան ժամը 5-ին ամեն ինչ պատրաստ էր։ Աշակերտուհիները, թւով մօտ 150 հոգի, շատերը իրանց ծնողների հետ, դահլիճում բռնել էին տեղերը։ Հետաքրքրական պատկեր էր ներկայացնում նրանց խումբը. շատերը պատառոտած շորերով, ձմեռվայ այսպիսի ցրտին չթի հագուստով, ծակծակված կօշիկներով, շտապել էին ներկայ գտնվելու, յատկապէս իրանց համար պատրաստված երեկոյթին, որ հաւանական է շատերը առաջին անգամն էին տեսնում, ինչպէս այդ երևում էր նրանց զարմացական բացականչութիւններից և ամենաչնչին երևոյթների վերաբերմամբ տուած հարցերից։ Բոլորի երեսն էլ փայլում էր ուրախութիւնից. հրճվում էին, երբ իրանց շրջապատված էին տեսնում իրանց բարերար ուսուցչուհիներով, որոնք մայրական խնամքով գգվում էին նրանց։

Տրվեց երկու ներկայացում՝ հայերէն և վրացերէն։ Հայերէն խաղում էին «200,000» վօդևիլը. դերերը կատարում էին իրանք աշակերտուհիները։ Խաղը թէև այնքան էլ աջող չանցաւ, բայց մեծ բաւականութիւն պատճառեց փոքրիկ հանդիսականներին։ Ներկայացումից յետոյ տեղի ունեցան պարեր, տեղական երաժիշտների մասնակցութեամբ, որից յետոյ բաժանեցին միրգը և գնած իրերը—բումազէյ, կօշիկ, կարած զգեստ և այլն, որոնց մի մասը նուիրված էր։ Ժամը $8\frac{1}{2}$-ին հանդէսը վերջացաւ և աշակերտուհիները ցրվեցին իրանց տները։

Գալով նուէրներին, պէտք է ասել, որ շատ էլ աջողութիւն չունեցան։ Նուիրատուներից շատերն էլ, ինչպէս բանաստեղծն ասում է,—«Թշուառին թշուառն է միշտ մխիթար»,—պատկանում էին չքաւոր և միջին դասակարգին։ Հարուստներից և արիստօկրատ դասակարգից շատ քչերն էին արձագանք տուել. բաւական է յիշել, որ քաղաքումս եղող 4—5 կօնֆետի յայտնի գործարանատէրերից միայն մէկն էր, որ բարեհաճել էր մօտ 150 երեխայի համար նուիրել 5 ֆունտ քաղցրաւենիք...

Ներկայ գտնվելով վերոյիշեալ հանդէսին, մարդ ակամայ մտածում է. միթէ չքաւոր երեխաները գոյութիւն ունեն միայն իգական սեռի մէջ. չէ՞ որ պակաս չէ և արական սեռի չքաւոր երեխաների թիւը. հապա այս վերջիններիս ո՞վ պէտք է մխիթարէ։ Ո՞ւր են մեր դպրոցների ուսուցիչները. ինչո՞ւ օրինակ չեն վերցնում իրանց պաշտօնակիցներից, ուսուցչուհիներից։ Կամ ինչ են անում մեր ժողովրդական թատրոնի սեկցիայի անդամները։ Մօտ երեք ամիս է, ինչ նրանք ընտրվել են և այսքան ժամանակում ոչ մի ներկայացում չեն տուել. էլ ո՞ր օրվայ համար են, եթէ գէթ այսպիսի օրերին ներկայացումներ չը պէտք է կազմեն։ Բաւական չէ միայն ընտրվել լոկ անվան համար, հարկաւոր է և գործ։ Զանազան սանկօսէներից վշտանալ, խռովել և գործ չը կատարելը միայն երեխաներին է յատուկ։

Հաչ.

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Բանանց գիւղ, յունվարի 6-ին

Երէկ, յունվարի 5-ին, երեկոյեան պատարագի վերջում, Բանանցի եկեղեցում կատարվեց հանդիսաւոր հոգեհանգիստ ի յիշատակ Գրիգոր Արծրունու՝ նրա մահվան տասնամեակի առիթով։ Եկեղեցին լիքն էր գիւղացիների ստուար բազմութեամբ։ Հոգեհանգստից առաջ Պօղոս քահանայ Եպիսկոպոսեանցը դիմեց ժողովրդին մի քարոզով, որով գիւղացիներին, նրանց բարբառով, հասկացողութիւն տուեց Արծրունու կեանքի ու գործունէութեան մասին։

Հայ ժողովրդի, գիւղական ամբոխի մեծ բարեկամի, սրտացաւ ուսուցչի, նրա ցաւերն ու կսկիծները հասկացող իսկական հոգևոր հօր, Գրիգոր Արծրունու, խնկելի յիշատակին մատուցած այդ յարգանքը, հոգեհանգիստը, հայ գիւղում առանձին խորհրդաւորութեան, նուիրականութեան կնիք էր կրում ու այդ պատճառով շատ խոր տպաւորութիւն էր թողնում... Հարիւրաւոր հայ գիւղացիներ, հայ մշակներ, որոնցից շատերը տօնի պատճառով նոր են վերադարձել իրանց տաժանելի ձմեռվայ աշխատանքի վայրերից, ածխահորերից, որոնք դեռ ժամանակ չեն գտել մաքրվելու ձեռքերն ու երեսները ծածկող ածխային մուրի շերտից, յառել են աչքերը դիազարդին, որի վրա դրած են աւետարան ու խաչ, որը շրջապատված է վառվող մոմերով. Նրանք լսում են Գրիգոր Արծրունի ու «Մշակ» բազմաբովանդակ բառերը. Նրանց ասում են, որ այդ մարդը իր ամբողջ կեանքում ցաւել, մտածել ու գործել է նրանց պէս մարդկանց համար, ժողովրդի, «ռահաթի» համար, և նրանց աչքերում արտասուք է փայլում... Նրանք հասկանում են, որ այնքան էլ փուչ, դաժան չէ աշխարհը, ինչպէս թւում է, որ եղել է մի շատ արդար, մի շատ լաւ մարդ, որը հեռու քաղաքում նստած, իր սեփական բան ու գործը թողած, գիշեր-ցերեկ նրանց դարդերը դարմանելու մասին է եղել մտածելիս ու գրելիս։ Գիւղացին խորին ուշադրութեամբ լսում է իր զառամեալ, իր հինաւուրց «տէրին», որը ասում է նրան նրա բարբառով։

«Ա՛ խալխը, Գրիգոր Արծրունին երանալի օրդի էր, ինչպէս ասեցի. եթէ նա ուզէր, իր հօրից մեծ երանալ կը դառնար, հարստութիւն կը դիզէր, միլիօնի վրա միլիօն կը դնէր ու իր անցաւոր կեանքը շատ բախտաւոր կանցկացնէր. բայց նա էդ չուզեց, նա էդ արհամարհեց. նա յաւիտենական հարստութեան ետևից ընկաւ. նա իր անունը դրեց մշակ, իմաստութիւն, գիտութիւն տարածող մշակ, խաւարը հալածող մշակ, ժողովրդի աչքը բանող մշակ, արդարութիւն, ճշմարտութիւն, սէր, բարութիւն ու միաբանութիւն քարոզող մշակ... Նա մինչև իր մահը էդպէս մնաց, գրիչը, ղալամը ձեռքին մեռաւ ժողովրդի համար։ Նա թողեց մեր ազգի համար մի ժառանգութիւն, մեծ, շատ թանգագին ժառանգութիւն, մի գանձ, մի խազնա, որը շատ ու շատ միլիօններից թանգ արժի մեզ համար—էդ նրա հիմնած լրագիրը, կազէթն ա, որը կոչվում ա «Մշակ», որով Արծրունին այսօր էլ իսկապէս ապրում ա, միշտ կապրի մեր մէջ, մեր մտքերում ու սրտերում միշտ անմահ կը մնայ։ «Մշակում» գրում են հիմի Գրիգոր Արծրունու աշակերտները. էդ մի և նոյն ա, թէ նա ա գրում, նրա հոգին ա գրում ու այդպիսով միշտ խօսում մեզ հետ, մեզ խրատում, մեր գլխներում խելք դնում, մեր այիբը, մեր պակասութիւնները մարդ ու մարդանայ մեր երեսներին ասում։ Արծրունին մեր ազգի մեծ վարժապետն ա. նրա ճանապարհով, ժողովրդին լուսաւորելու, ծառայելու ճանապարհով մեր ուսումնական մարդկանցից առաջինը նա գնաց ու օրինակ դարձաւ ուրիշների համար, նրան

Անցնենք, անցորդ, դէպի առաջ անցնենք, աւելի արևմուտք։ 99-ին մէկն այստեղ ման էր գալիս մի գերեզմանի. չը գտաւ։ Այժմ մեզ հեշտ է գտնելը։ Քարն, որ այժմ այս քարերի ամբոխում դրված է նրա հողի վրա, նման չէ միւս քարերին։ Նա ապառաժի կուրծքից կտրված մի բեկոր է։ Ճարտարապետն, ասում են, աշխատել է այդ բեկորի բնիկ ձևը պահպանել. մի տեղ միայն նա յղկել է, վրան երկու անուն քանդակելու համար։ Մենք այդ նշաններով հեշտ կը գտնենք այդ անտաշ վէմը։ Որքան ցանկալի է, որ արդարև անտաշ լինի նա։

Այդպէս նա աւելի կը ներկայացնէր բնածին կոյս ույժը, բնական թափը, անդիմադրելի կորովը, անընկճելի յամառ կամքն ու կեանքը և ամեն շինծու ույժ և կեղծ շինուածք տապալող և ոտի տակ տուող քերծը, որ պոկ է գալիս իր լեռնաբնից։ Այդպիսի մի ժայռ արդարև կը ներկայացնէր նրան, որին մենք որոնում ենք։ Դեռ մինչև հիմա էլ լսվում է նրա խարազանի շառաչիւնը. խարում էր այն խարազանը և խարած տեղը կապոյտ պալար թողնում։ Դեռ մինչև հիմա էլ այն խարազանի սարսափից սարսռում են ոսկորները Աստուծոյ տաճարում հատավաճառութեան, աղանդավաճառութեան սեղան բաց արած սրիկաների։ Այո, մի բոլորովին անտաշ, խոժոռադէմ ժայռ էր պէտք այդ գերեզմանին նշանակ։ Գողգոթայի բլրի վրա էլ երկու իրար հագցրած անտաշ գերանների վրա պարզից իր թևերը ՆԱ, որ Աստուծոյ գառը, անմեղ մանուկների եղբայրը լինելով հանդերձ, էր մի և նոյն ժամանակ կեղծապաշտ մարդկութեան անհեղասասատ խարազանը։

Ահա նա։ Դա իր ձեռքն է և նրանն են այդ երկու անունները, որ նա խրոխտ կերպով, միշտ լի փառքով երեսուն և աւելի տարիներ դրել է իր գրուածների տակ, եթէ երգիծելիս, եթէ կատակելիս, եթէ խրատելիս և եթէ յանդիմանելիս։ Սա նրա վիմարձանն է։ Ստրուկների գործ է համբուրել ապտակող ձեռքը, որ նրանք կտրել չեն կարողանում. բայց այդպիսի մի համբոյր պաշտելի է ճանաչվում՝ երբ նա հանդիսանում է երախտագիտութեան արտայայտութիւն՝ նկատմամբ այն ապտակող ձեռքին, որին անկեղծ սէրն է մղում դէպի այնպիսի խիստ խրատողութիւն։ Արծրունու խարազանը տակաւին շառաչում է մեր երկնքում և նրա սաստի տակ, գլուխներն ուսերի մէջ քաշած, ահաբեկ դէմքով թաքուստ են որոնում կեղծաւոր բարեպաշտները, որոնք, ազգ և եկեղեցի պահպանելու անունով, ուտում են և ազգ և եկեղեցի։ Նա իր խարազանով երևաց մեր հօրիզօնի վրա իբր նման հրեշտակապետին, որ, իր բոցեղէն երկճիղ սրի առաջ արած, դէպի վիհն էր դարահոսում ամբարտաւան և նախանձաբեկ ոգիների սև լէգէօնները։

Բայց ինչո՞ւ խաղաղութեան այս նուիրավայրում չփորային այդքան գոռ ձայն։ Հեզանանք, մեղմանանք, ո՛վ այցելու։ Այդ ժայռաբեկորի հարթակի վրա ահա մենք կարդում ենք երկու անուն՝ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ։ Տասն արդէն տարի է, այդ անունների տէրը դադարել է կրքերի այս ծովածուփ աշխարհից լինելու. տասն տարի է, նա այս լռամած քաղաքին քաղաքացի է՝ թէպէտ իր հետքի վրա թողած հովերը տակաւին փչեն մեր հօրիզօնի վրա և փչեն դեռ էլի շատ, ջանալով սրբել, տանել մեր գլխի վերև խտացած մրրալից, ապականարար արտաշնչութիւնները։

Օրն, որ նրան յուղարկաւորեցին այստեղ, հոգիների այս մնջիկ մայրաքաղաքը, նրա սատուածարման օրն էր։ Մէգը սփռված էր երկնքի երեսին, և անօսր ձիւնն էլ ծոյլ-ծոյլ, իբրև օդում ծածանվող աղւամազ փետրիկներ, իջնում էր և հազիւ տեղ հասած աներևութանում։ Յարմար օր, որ այս աշխարհի մի հոգի, կիսաստուածներին դասակցելու կոչված, մէգի մէջ ծրարվելով՝ անցնէր անհետանար դէպի անհունը։ Քաղաքն այդ օրն ամբողջովին ոտք ելած շարժվում էր, տարբեր կոհակների մի ովկիան. այսպէս՝ այս փողոցով ծփվել գնալ, թէ՝ այնպէս, միւսով. ամբոխն իրար էր կոխոտում։ Բայց ամենավսեմ րոպէն իմ աչքում սա եղաւ։ Այդ րոպէին ամեն ինչ կարծես գերբնական, հսկայական, տիտանային կերպ էր առել։ Նուիրական համարելով դագաղը այն սարաւոյթի առջևով անցկացնել, որ երբեմն իւրն էր—և ուր ծնունդ առել և հասակ էր ստացել նրա տքնութեան երկը—«Մշակը»,—տեղ հասած՝ նշան էր տուել հանդիսատ գնելու։ Միա-

պաղպաղ ծփուն զանգուածը, մաղկեղէն ծովը, վայրկենաբար կանգ առաւ։ Յետ շրջեցի երեսս և տեսայ այնտեղ աչքիս հանդէպ, բարձր-բարձր, Արծրունեան դագաղը բլրացած. նա հանգչում էր հայ մշակների ցլային ուսերի վրա։ Տիտանական հասակ առած երևացին այն քրտնամած աշխատաւորները, որոնք իրանց ջլուտ անդամներով վեր էին պահում դագաղն այնպէս՝ ինչպէս իրանց թիկունքների վրա կրում են մի հոյակապ ծանրութիւն հերքիւլէսատիպ կարիատիդները, մտացածին տիտաններ։ Եւ տեսնում էի այդ պահին քրտնաթոր տիտաններից ծխացող գոլորշին, որ իբրև ամպեղէն սիւն, ծառանում բարձրանում էր՝ դագաղի շուրջ բոլորով, դէպի երկին, բարձր քան այն սարաւոյթը։ Այդտեղ ես տեսայ, այդ սիւնի մէջ, ժողովրդային երախտագիտութեան հսկաականութիւնը և այդքան կոթողային երախտագիտութեան ծոցում էլ Արծրունու աստուածարումը (ապօթէօզը)։

Արդ, խոնարհվենք, անցաւոր, այս ժայռաբեկորի առաջ, որի տակ աւանդ են դրված մշակների քաջանուն մշակի նշխարները. իսկ նրան իրան երթանք որոնելու հայ մարդու սրտի ու մտքի մէջ և աշխատենք, եթէ երկինք մեզ օժտել է մի ցորենաչափ շնորհքով, այնտեղ, այն սիրտ ու մտքի մէջ, մշտակենդան պահել մեր կիսաստուածների յիշատակը ի խրախոյս ապագայից։

Ա. Մ. Եզեկեան

Բագու

մասին") և օրաթերթերում իբրև ոլոռներ ցրիւ ընկած հատուածիկներին, կը կազմեն գրական մի սիրելի փաստակ, որ իր կարճատև գարունքում արգիւնագործեց Ծերենցի գրիչը, ինքն Օրիոլ դ Մենիկ։

հետևեցին ուրիշները. ոչ ոք Նրա պէս համեստով, քաջութեամբ, ղօչաղութեամբ, էդ սուրբ ճանապարհով չը գնաց։ Ես ձեզ մի օրինակ բերեմ, որ մի լաւ հասկանաք, թէ ինչքան մեծ, բարի ու արդար մարդ էր մեր ազգը, մեր ժողովուրդը լուսաւորող Գրիգոր Արծրունին։ Քրիստոսից յետոյ Նրա աշակերտներից ոչ մինը մահ չէր ընդունում, չէր ուզում յօժարակամ մեռնի Նրա քարոզած մտքերի համար. հողեղէն մարդիկ էին, վախենում էին, քաշվում էին, զգոյշ էին խօսում ու գործում. բայց Ստեփանոսը, որն անձամբ Քրիստոսին աշակերտութիւն չէր արել, յետոյ էր հաւատացել Նրան, այնքան սիրեց Նրան, որ համարձակ Նրա համար մահ ընդունեց, նուիրվեց Նրան, մեռաւ յօժարակամ, քարկոծվեց ու այդ պատճառով իբրև առաջինը մեռնող՝ Քրիստոսի կրօնը, հաւատը, մտքերը, աւետարանը տարածելու համար՝ կոչվեցաւ Նախավկայ, Նախասարկաւագ ու առաջին մարտիրոս։ Նրա օրինակը սիրտ տուեց Քրիստոսի աշակերտներին, նրանք սկսեցին համարձակ քարոզել Նրա մտքերը, լաւ իմանալով, որ Ստեփանոսի պէս կը մեռնեն նրանց համար, և մեռան չարաչար մահով։ Գրիգոր Արծրունին էլ առաջինը մեր ուսումնական մարդկանցից Թողեց անձնական բախտաւոր կեանքը, կարողութիւնը, միլիօնանոց հարստութիւնը ու նուիրվեց հայ ժողովրդի լուսաւորութեան գործին, որը Նրան չուտով գերեզման տարաւ։ Այդպիսով Նա դարձաւ մեր ազգի լուսաւորութեան առաջին մարտիրոսը. իր օրինակով քաջալերեց, սիրտ տուեց ուրիշ իր պէս մարդկանց, իր մտքերին՝ գործելու, գրելու աներկիւղ, անվախ մեր ազգի, մեր ժողովրդի համար, ձեզ պէս «ռահաթ» ամբոխի համար... Այսօր, երբ լրացել ա Նրա մահվան տասը տարին, ամեն տեղ յիշվում, օրհնվում ա Նրա անունը. պէտք ա սաւել ևս յիշվի, օրհնվի Նա հայ գիւղում, հայութեան օջախում, որը սիրում էր Նա իր բոլոր սրտով... Աստուած օրհնի Գրիգոր Արծրունու սուրբ յիշատակը, ա՜ ժողովուրդ»։

—Ամէն,—կրկնում է ժողովուրդը։

—Աստուած Գրիգոր Արծրունու անմահ հոգին միշտ լոյս, պայծառ պահի մեր մէջ, մեզ համար, ա՜ ժողովուրդ։

—Ամէն։

—Աստուած Նրա մտքերին ույժ, կարողութիւն, քաջութիւն, եռանդ, համուս, բարի միտք ու հաստատ կամք տայ, որ միշտ դիւզ, ուղիղ ու անշեղ Նրա ճանապարհով գնան ու Նրա գործը շարունակեն, ա՜ ժողովուրդ։

—Ամէն։

—Աստուած Գրիգոր Արծրունու հիմնած «Մշակ» կազէթը մեր հայոց ազգի, հայ ժողովրդի գլխէն անպակաս ու հաստատ պահի, ա՜ ժողովուրդ։

—Ամեն,—կրկնում է հայ գիւղական ժողովուրդը ու ի սրտէ ողորմի ասում «Մշակ» կազէթ ադամ դնողին», այն խիստ հազուագիւտ, այն զարմանալի մարդուն, որն իր ամբողջ կեանքում լալել, մտածել, յուզվել, տանջվել, գործել ու նահատակվել է Նրա, ժողովրդի, համար...

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԱՄԱԿ ՍՈՒԽՈՒՄԻՑ

Դեկտեմբերի 20-ին

Այս տողերը գրում եմ Սուխում գնացող ռուսական ընկերութեան շոգենաւի վրա, որտեղ, ինչպէս և ամեն տեղ, աչքի է ընկնում հասարակ դասակարգի, այսինքն III կարգի տոմսակով գնացողների հետ շոգենաւի ծառայողների կողմից վերին աստիճան բիրտ և կոպիտ վերաբերմունքը։

Ընդհանրապէս մի անտանելի հասկացողութիւն է տիրապետում գրեթէ բոլոր հիմնարկութիւնների մէջ, թէ ով որ հասարակ հագուստ ունի, նա անպայման վատ մարդ է և նրա հետ կարելի է քէֆների ուզածին պէս վարվել։ Լկտի և բիրտ վերաբերմունքը համարելով միակ միջոցը հասարակ մարդկանց քաղաքավարութիւն սովորեցնելու համար, միշտ ոտնատակ են տրվում այն պարզ և մաքուր զգացումները, որ ունի ամեն մի ոչ-փչացած մարդ։ Շոգենաւի վրա մի տեղ մի ջրի կրան է երևում՝ տակը կեղտոտ ջրով մի երկաթէ մեծ տաշտ ամրացրած։ Մինդրէլ է թէ աբխազ՝ պատռած չուխայով՝ մէկը մօտենում է նրան և սկսում կամացուկ երեսը լուանալ։ Ցանկարծ նաւաստիներից մէկը վայրենի աքացիով վայր է գլորում նրան և նոր միայն լկտի հայհոյանքներով սկսում ցոյց տալ, թէ դա երես լուանալու ջուր չէ, թէ այն ինչ տեղը լուացվելու համար ծովի ջուր կայ և այլն։

Եւ խեղճ, գուցէ երբէք շոգենաւ չը տեսած միամիտ ճամբորդը կամ բոլորովին սրտաճաք եղած թողնում հեռանում է և կամ գնում ու ծովի հոտած ջրով երեսը լուանում։ Մարդ ակամայից հարց է տալիս իրան, միթէ մի քանի հարիւր հազարաւոր պուդ ապրանք վերցնող շոգենաւը չէր կարող մի քանի տասնեակ պուդ էլ մաքուր ջուր վերցնել՝ գէթ այդ բանում անմեղ մարդկանց պատիւը այդպէս ոտնատակ տալուց ազատ պահելու համար։ Մեր տեսած բազմաթիւ փաստերից մենք առաջ բերինք միայն այս մէկը, ցոյց տալու համար, թէ որքան հասարակ բաների համար տարիներ շարունակ հազարաւոր մարդկանց մէջ մարդ կոչվելու իրաւունքի հասկացողութիւնը մեռցնում են, գլխաւորապէս այն պատճառով, որ դրանք հին չորեր ունեն հագած, որ դրանք չատերի նման չեն իւրացրել առաջադիմութիւն համարվող ժամանակակից մոդի այն ձևը, որ ուրիշի քրտինքով փառաւոր ապրելը արդարացի և իրաւացի է համարում։ Ընդհանուր առմամբ պճնասիրութիւնը մաքուր հագնվելու հասկացողութիւնից այնքան առաջ է անցել և նշանակութիւն ստացել, որ ոչ պսպղուն հագուստով անհատը իրան միշտ ճնշված և շատ բանով ստոր է զգում իրանից լաւ հագնված մարդու մօտ։

Եւ այդ հասկացողութիւնը այնքան ընդհանրացել է, որ ամեն տեղ առանց այն էլ շատ կողմ՝ ց հարստահարվող չունևորը միշտ ենթակայ է նաև լոկ լաւ չորեր չունենալու համար հազար ու մի տեսակ ստորացման և վիրաւորանքների։

Ռուսական ընկերութիւնը աչքի ընկնող մրցակից չունի և այդ պատճառով մեծ աջողութեան և ուժեղանալու հետ չէ զլանում նաև նոյն իսկ ամենափոքր բաներում միշտ աւելացնելու թէ ապրանքների տեղափոխութեան և թէ ճանապարհորդագների չափը։ Օրինակ, քանի դեռ առանձին կերպով գոյութիւն ունէր Ազովեան շոգենաւային ընկերութիւնը, Ռուսական ընկերութիւնը մի որոշ չափով զիջող էր թէ գների մէջ և թէ իր ճանապարհորդներին ձրի դուրս էր հանում ծովեզրեայ քաղաքներից այն տեղերում, ուր շոգենաւը նաւամատոյցին չէ մօտենում։ Բայց հէնց որ յիշեալ ընկերութեան նաւերը ինքը կապալով վերցրեց, այն օրվանից արդէն ամեն մի ճանապարհորդից 15 կոպէկ առանձին վարձ է ստանում՝ իր նաւակով դուրս հանելու համար։

Եւ այդ աւելացումն տեղի ունեցաւ դարձեալ չունևորների, այսինքն III կարգի տոմսակով գնացողների համար, որոնք այնքան քիչ նշանակութիւն ունեն շոգենաւի վարչութեան աչքում...

Գ. Գրիգորեանց

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բագու, յունվարի 4-ին

Այսօրվայ պօստով ուղարկում եմ խմբագրութեանդ հարիւր րուբլի։ Այդ գումարը ժողովված է նորերս վախճանված բագուաբնակ Նիկօլայ Ալէքսէևվիչ Սափարօվի յարգողների շրջանում։ Փոխանակ պսակի՝ դնում ենք այդ հարիւր րուբլին խմբագրութեանդ տրամադրութեան տակ, խնդրելով 10 օրինակ «Մշակ» ուղարկել զանազան հայաբնակ տեղեր, իւրաքանչիւր բանդէրօլի վրա նշանակելով «յիշատակ Նիկ. Սափարեանի»։

Բժշկապետ Թ. Զաքարեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բերլին, դեկտեմբերի 31-ին

Պատիւ ունենք ձեզ խոնարհաբար տեղեկացնելու, որ մենք դիտաւորութիւն ունենք 1903 թւի ամառը Բերլինում մի հայկական ցուցահանդէս կազմելու։

Մեր ձեռնարկութեան նպատակը որ և է քաղաքական հիմունքից միանգամայն զուրկ է։ Մենք կամենում ենք Գերմանիայի մայրաքաղաքում հայ ազգի անցեալ և ներկայ կուլտուրան, նրա նիւթական և հոգևոր արգասիքների ընդհանուր պատկերը գերմանական հասարակութեան ներկայացնել։ Մեր ցանկութիւնն է՝ դրդել գերմանական գիտութիւնն աւելի մեծ աջողութեամբ, քան մինչև այժմ, ուսումնասիրել հայ լեզուն և պատմութիւնը և աւելի պարզ պատկերացնել մեզ հայ ազգութիւնը։ Ձեր ազգութեանը խաղաղ կերպով ծառայել՝ այսինքն՝ Հայաստանի և հայերի մասին լոկ ճշմարտութիւնը հանդէս դնել՝ մեր միակ ցանկութիւնն է։ Թէ ձեր ազգը մի խաղաղ, հոգևպէս զարգացած և վերին աստիճանի կուլտուրայի ընդունակ ժողովուրդ է՝ յօգուտ դրա գերմանացի և եւրօպական հասարակութեան առջև համոզեցուցիչ ապացոյցներ են բերելու նրա աչխատանքի պտուղները և նրա հոգևոր կեանքի արգասիքը, հայ պատմութեան սկզբից մինչև մեր ներկան։

Ցուցահանդէսի ծրագիրը հետևեալ բաժանմունքներից կը բաղկանայ՝ I. Երկրի բերքը. ա) Հանքեր և մետաղներ. բ) Նաւթ. գ) Բամբակ. դ) Բուրդ. ե) Մետաքս. զ) Գինի և այլ խմիչք. է) Չոր միրգ. ը) Կաթնային տընտեսութիւն. թ) Ձկնեղէն։ II. Արուեստ և ձեռագործ. ա) Գեղակար. բ) Ոստայնանկութիւն (կապերտներ և այլն). գ) Ոսկերչութիւն։ III. Հին և նոր հայկական գեղարուեստ. ա) Ճարտարապետութիւն և արձանագործութիւն. բ) Մոզաիկ. գ) Նկարչութիւն։ IV. Ազգագրութիւն. ա) Ժողովրդի կեանքը, գործունէութիւնը, բնակարանը. բ) Զգեստը. գ) Հոգևոր կեանքը՝ հէքիաթներ, վէպեր, երգեր և այլն։ V Հայ հնութիւններ. ա) Դրամներ. բ) Կնիքներ և այլն։ VI. Գրականութիւն և մամուլ։ VII. Հայկական թատրոն (բեմի վրա)։

Դիտաւորութիւն կայ ցուցահանդէսի ժամանակ մի չարք դասախօսութիւններ հայերի մասին կարդալու, որի համար հրաւիրելու ենք յայտնի գիտնականներ և ուսումնասէր ճանապարհորդներ. մեր ձեռնարկութիւնը ստուար հասարակութեան համար հետաքրքրական պէտք է անենք լուսաւոր պատկերներ և լուսանկարներ ցոյց տալով։ Յոյս ունենք, որ դուք պատրաստ կը լինէք մեր այս ձեռնարկութեան օգնելու և թէ մենք ձեր օժանդակութեան շնորհիւ մեր ծրագիրը իրագործել կը կարողանանք։

Դրամը փոխադրելու է՝ Berlin, Deutsche Bank (Behrenstrasse), Herrn Dr. P. Rohrbach und Dr. B. Chalatianz.

Իսկ նամակներ և այլն՝ Dr. B. Chalatianz und Dr. F. Finck, Berlin, Kantstrasse 94.

Հայ թերթերում պարբերաբար հաչիւ ենք ներկայացնելու։

Ի նուէր կընդունվեն մեր ծրագրած յիշված առարկաները։

Կօմիտէ. Դր. Ֆ. Անդրէաս (իրանագէտ)։ Դր. Լեպսիուս (Deutsche Orient-Missioni-ի դիրեկտոր)։ Պրօֆ. Ռ. Պիշէլ (սանսկրիտագէտ)։ Պրօֆ. Եդ. Մայէր (պատմաբան)։ Պրօֆ. Կ. Գելդնէր (արուեստագէտ)։ Դր. Ռ. Լէօվենֆէլդ (Schiller թատրոնի դիրէկտոր)։ Պրօֆ. Ք. Րէօդիգէր (Ազգագրական ընկ. նախագահ)։ Դր. Ն. Ֆինկ (լեզուագէտ և հայագէտ)։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք ճարտարապետ-նկարիչ պ. Սօփօն Պէզիրջեանից մի գեղանկար պատկեր, որ ցոյց է տալիս մի ոգի, կնոջ կերպարանքով, նստած աւերակների վրա։

—

Կովկասեան Գիւղատնտեսական ընկերութեան երկու անդամներ՝ Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյ և Նատրօեվ պատրաստել են զեկուցում մայրենի լեզուի նշանակութեան մասին սկզբնական դպրոցներում։ Այդ զեկուցման ընթերցումը տեղի կունենայ հետևեալ չաբաթվայ ընթացքում՝ ընկերութեան հերթական նիստում։

—

Մենք ստացանք Ժընէվից Եւրօպայի հայ ուսանողական միութեան հրատարակած՝ Գրիգոր Արծրունու աւտօտիպիական լուսանկարը։ Պատկերը պատրաստված է խնամքով և գեղեցիկ։

—

Գիտութիւնների ակադէմիայի ռուսաց լեզուի և գրականութեան բաժանմունքը ներկայ տարին կը մասնակցէ Նէկրասօվի յիշատակի տօնախմբութեանը։ Ներկայումս ակադէմիան պատրաստած ունի հրատարակելու համար յօբելեանական ժողովածու, նուիրված Գօգօլի և Ժուկօվսկու յիշատակին. ժողովածուի մէջ կը մտնեն ակադէմիկոսներ Պիպինի, Վեսելօվսկու, պատուաւոր ակադէմիկոս Արսէնիևվի, պրօֆէսօր Շլեապկինի, Գրօտի և ուրիշների յօդուածները։

—

Կարսի երկաթուղու ընդհատված հաղորդակցութիւնը ամսիս 7-ից վերանորոգվել է և գնացքները արդէն երթևեկում են։

—

Բագուի լրագիրներից մէկը հաղորդում է, որ պ. Դաւիթ Իզբաշեան նուիրում է 3,000 ր. Էջմիածնին, հանգուցեալ Ա. Երիցեանի գրադարանը գնելու համար։

—

ԿԱՐՍԻՑ մեզ գրում են. «Կարսում և առհասարակ նրա շրջականերում այս տարի ձմեռը շատ խիստ է։ Նոյեմբերի սկզբներին եկած ձիւնը դեռ չը հալված՝ յունվարի 3-ին՝ մօտ մի արշին հաստութեան ձիւն եկաւ, իսկ անտանելի բուքը նեղ վիճակի մէջ է դրել շրջանի ազգաբնակութիւնը։ Թիֆլիս—Կարս երկաթուղու գիծը այստեղից համարեա մինչև Ղարաքիլիսա՝ լցվել է ձիւնով և Թիֆլիսից կամ այստեղից մեկնող գնացքները չեն կարողանում ժամանակին իրանց տեղերը հասնել—օրերով ուշանում են։ Ամսիս 6-ից քաղաքում բուքը մի փոքր մեղմացել է»։

—

ԱՐԳԻՆԱ գիւղից մեզ գրում են. «Յունվարի 3-ից մինչև 5-ը տեղաց սաստիկ ձիւն, Շիրակը ծածկվեց մէկ արշինից աւել խորութիւն ունեցող ձիւնի չերտով. երթևեկութիւնը գիւղերում կատարվում է միմիայն ձիով։ Ձիերը երբեմն թաղվում են ձիւնի մէջ. մարդիկ հարևան գիւղերը գնալիս խմբով են գնում, վախենալով խեղդվելուց։ Այսպիսի խորութիւն ունեցող ձիւն գիւղացիք չէին տեսել։ Կան գիւղեր, որոնք միմեանց հետ յարաբերութիւն չունեն»։

—

ԳԷՉՐԼՈՒ գիւղից (Էջմիածնի գաւառ) մեզ գրում են. «Մեր տեղական ժողովուրդը հետըզհետէ զգալի կերպով ձգտում է նոր ի նորոյ միջոցներ գտնելու և ամենագլխաւոր գիւղատնտեսական ճիւղերից գործնական փորձեր անելու։ Այսօր տեսնում ենք այնպիսի գիւղերում ձեռնարկած են մեղուապահութեան, որոնք անգամ չեն մտածում, թէ մեղուն կարող է մեր կողմերում ապրել և օգուտ տալ։ Մեր բարձրաւանդակ գիւղերում կային պահողներ հին ձևի փեթակներով՝ շատ քիչ, իսկ այժմ տարածվել են նոր ձևի փեթակներ Հաջի-Ղարիպ, Դոխս, Օշական, Աշտարակ, Ղըըլ-Թամուր, Փարպի, Մուղանջուղ, Կարբի, Դեղր, Հաջի-Լար, Գէչըրլու և Վաղարշապատ գիւղերում։ Միայն Վաղարշապատում 70—80 հատ «Դադանի» փեթակ կայ։ Բոլոր գիւղերում եղած մեղուապահներն օգտվում են վաղարշապատցի մասնագէտ պ. Ալէքսանդր Բզնունու խորհուրդներով։ Պ. Բզնունին առանց նեղանալու և յետին մտքեր ունենալու (ինքը միայն ունի 50 փեթակ) օգնում է իրան դիմողներին խորհրդով և անձամբ գիւղեր գնալով ցոյց է տալիս ամեն յարմարութիւնները»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Մակեդոնիայում և առհասարակ Թիւրքիայի բոլոր քրիստոնեայ չրջաններում թիւրքերի ձեռքով րէֆօրմներ մտցնելու մասին «Mouvement Macedonien» լրագիրը իր վերջին համարում, ի միջի այլոց, ասում է հետևեալը. «Անօրգար կը լինէր մեղադրել սուլթան Աբդուլ-Համիդին Թիւրքիայում տեղի ունեցող բոլոր գործերի համար։ — Հայերին, բուլղարներին և ուրիշներին ջարդելու հրամանները եթէ դուրս են եկել Իլդիզ-Քիօսկից, իրան սուլթանից, բայց տրվել են համաձայն ցանկութեան և տրամադրութեան այն դասակարգերի, որոնք 27 տարի պաշտպանում են սուլթանին, այն է զինուորական դասակարգի, բարձր բիւրօկրատիայի, ուլէմների և դէրվիշների։ Սուլթանի «ամենակարողութիւնը» յարաբերական է. նա ամենակարող է նրա համար, որ սաստիկ նեցուկ ունի իր կամքը առաջ տանելու համար։ Այդ ամենակարողութիւնը հեչտութեամբ կը փլչի, եթէ սուլթան Աբդուլ-Համիդը կամենայ ենթարկել խիստ օրէնքների մինիստրներին, զինուորական մասի պետերին, բարձր դատաստանական և վարչական պաչտօնեաներին և հոգևորականներին։ Բայց նա ոչինչ անել չէ կարող նրանց դէմ, որովհետև արգելել բարձր պաշտօնեաներին անիրաւութիւն գործել՝ կը նշանակէ գրգռել նրանց իր դէմ։ Զօրքերի պետերը սովոր են սեպհականացնել զօրքին յատկացրված դրամները։ Մինիստրները և իրանց ենթակաները նոյնպէս սովոր են այդ տեսակ զեղծումների։ Սուլթանը անկարող է փոխել վաղուց հաստատված կարգը։ Նոյնը կարելի է ասել և հոգևորականութեան մասին։ Այդպիսի պայմաններում սուլթանը չէ կարող ստորագրել րէֆօրմների այնպիսի ծրագիր Մակեդոնիայի կամ կայսրութեան ուրիշ մասի համար, որոնց մտցնելով զեղծումները կարող են դադարել։ Զեղծում գործողները ապրում են քրիստոնեաների հաչուին շատ ճոխ կերպով և մըտադիր են վարել այդ կեանքը, մինչև գոյութիւն կունենայ թիւրքաց պետութիւնը»։ Ի նկատի ունենալով այդ հանգամանքները, լրագիրը ենթադրում է, որ Թիւրքիայի քրիստոնեայ բնակիչների վիճակին կարեկցող մեծ պետութիւնները, ուչադրութեան առնելով սուլթանի դրութիւնը, պէտք է դիւրացնեն րէֆօրմների գործը մի ազդու ծովային ցոյց սարքելով, որը կարողանար ազդել Թիւրքիան կառավարող չրջանների մտքերի վրա։

—«Standard» լրագիրը հաղորդում է, որ Կիպրոս կղզու բնակիչները կազմակերպում են ագիտացիա, այդ կղզին Յունաստանի հետ միացնելու նպատակով։ Ինչպէս յայտնի է, Կիպրոս կղզին Անգլիան ստացաւ Թիւրքիայից իբրև երաշխաւորութիւն Հայաստանի մէջ րէֆօրմներ մտցնելու մասին, բայց այժմ Անգլիան համոզվել է, որ այդ կղզին ռազմագիտական նշանակութիւն չունէ։

—Վիէննայի լրագիրները հաղորդում են, որ ռուսաց Ցարը պարգևել է 10,000 րուբլի Սերբիայի աւերված եկեղեցիները վերանորոգելու համար Հին Սերբիայում։

—Բերլինից հաղորդում են, որ կոմս Լամզդորֆի և կոմս Գօլուխօվսկու մէջ կայացած

համաձայնութեան մասին Բերլինի կաբինէտը ստացաւ գաղտնի հաղորդագրութիւն։ Ինչ վերաբերում է այդ հաղորդագրութեան բովանդակութեան, Բերլինի ղեկավար շրջանները յայտնում են, որ կայացած համաձայնութիւնը նպատակ ունի որոշ գործնական միջոցների գործադրութիւնը Արեւելքում և գերմանական կառավարութիւնը համակրութեամբ է վերաբերվում այդ միջոցներին։ Ներկայումս Վիէննայի և Պետերբուրգի մէջ եռանդուն բանակցութիւններ են կատարվում, կայացած համաձայնութեան վերջնական ձև և խմբագրութիւն տալու, որից յետոյ, այս օրերս, նա կը հաղորդվի միւս պետութիւններին և հրատարակութեան կը տրվի։

—Վիէննայից հեռագրում են Լոնդոնի թերթերին, որ յունվարի 10-ին (ն. տ.) աւստրիական մի նաւատորմիղ հրաման ստացաւ պատրաստվել ծովը մտնել Արևելք գնալու համար։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

8 յունվարի

ՏԱՆԺԷՐ։ Սուլթանը և Թեկնածուն յարաբերութիւնների մէջ են գտնվում Ֆէզի շրջականերում ապրող ցեղերի հետ։

Կ. ՊՈԼԻՍ։ Երթևեկութիւնը արևելեան երկաթուղու վրա վերականգնված է։

ԴՈՒՐԲԱ։ Ժանտախտով հիւանդացաւ առաջին եւրոպացին։ Ընդամէնը տարափոխիկ հիւանդութեան սկսվելու օրից հիւանդացել են 37 հոգի, որոնցից 17 հոգի մեռան։

ՎԻԷՆՆԱ։ Կայացաւ չէխ-գերմանական կոնֆերէնցիայի նիստը համաձայնութեան վերաբերմամբ։ Կերբէր յայտնեց, որ կառավարչական նախագիծը չը պէտք է համարվի փոփոխութիւնների չենթարկվող և առաջարկեց կազմել ենթայանձնաժողով տարաձայնութիւնները վերջացնելու համար։ Գերմանացիները մերժեցին առաջարկութիւնը։ Կոնֆերէնցիան անաջողութիւն կրեց։

ՓԱՐԻԶ։ Սենատն ընդունեց զինւորական երկամեայ ծառայութեան վերաբերեալ օրէնքի յօդուածները։

ՄԱԴՐԻԴ։ Սպանիական դեսպան Կոլօգան յայտարարում է, թէ պաշտօնական տեղեկութիւն չէ ստացված, որ սուլթանական զօրքերը յաղթել են ապստամբներին։

ԼՈՆԴՈՆ։ Սկսվեց դատ պարլամէնտի անդամ Լինչի դէմ, որը մեղադրվում է տրանսվաալեան պատերազմին մասնակցելու և պետական դաւաճանութեան մէջ։ Լինչ իրան մեղաւոր չէ համարում։ Ընդհանուր պրոկուրորը ասաց, որ Լինչ 1900 թ-ին հարաւային Աֆրիկա գնաց որպէս ֆրանսիական լրագրի թղթակից, իսկ յետոյ զէնք բարձրացրեց Անգլիայի դէմ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Նշանակվում է ս. Վլադիմիրի համալսարանի օրդինար պրոֆէսոր Բօբրինսկին այդ համալսարանի ռէկտոր։

9 յունվարի

ՍԱՄԱՐԿԱՆԴ։ Դեկտեմբերի 10-ից մինչև յունվարի 8-ը Սամարկանդի շրջանի ազգաբնակութիւնը նուիրել է անդիժանցիների օգտին 23,000 րուբլուց աւելի դրամ և նշանաւոր չափով իրեղէններ։ Նուիրատուութիւնները առաջ են գնում։ Աղէտից վնասվածները չնչութեան նիւթերի կարիք են զգում։ Կէս արշինից աւելի խորութեամբ ձիւն եկաւ։

ԴՐԷԶԴԵՆ։ Թագաւորի առողջական դրութիւնը բարւոքվեց։

ՆԻՒ-ԵՕՐԿ։ Վէնէցուէլական հարցի վերաբերեալ բանակցութիւնները կը սկսվեն Վաշինգտոնում մօտ օրերումս։ Բանակցութիւնների և պաշարման վերաբերմամբ երեք պետութիւնների մէջ գոյութիւն ունի լիակատար համաձայնութիւն։

Վարագօնա և Րիվաս գեներալները յեղափոխութիւն ծագեցրին Սան-Սալվատորի հանրապետութեան մէջ։ Նախագահ Րէգալադօ դուրս եկաւ մայրաքաղաքից ապստամբների վրա յարձակում գործելու։

ԿԱՐԱԿԱՍ։ «Matin» հաղորդում է, թէ գեներալ Րէյէցա յարձակվեց Կօրօ քաղաքի վրա։ Կռիւը քաղաքի մէջ տևեց 10 ժամ։ Կան շատ վիրաւորվածներ։ Ապստամբների զօրքերը նահանջեցին։

ԼՎՕՎ։ Զալեշչիկ քաղաքում երէկ գիշեր և նրա շրջակայքում, մի քանի կիլօմէտր տարածութեամբ, զգացվեց երկրաշարժ, որի ուղղութիւնը արևելքից արևմուտք էր։ Վախեցած ազգաբնակութիւնը փախչում էր տներից դէպի փողոց։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԶԳԱՅՄՈՒՆՔ

Զուտ բանաստեղծական - գեղարուեստական հանդէսը լոյս կը տեսնի արտասահմանում տարեկան երկու գիրք։

Բաժանորդագինն է 3 ր. կանխիկ

Առաջին գիրքը նոր լոյս տեսաւ Վենետիկի Մխիթարեան տպարանում և շուտով կուղարկվի բաժանորդներին։ Գլխաւոր պահեստի տեղին միայն ինձ մօտ։ Դիմելու են իմ հասցէին՝ Շուլաւէր։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
1—3 Գրիգոր Բալասեան

Մի չքաւոր երիտասարդ, որ պատրաստվում է սեպտեմբերին մտնել Ներսիսեան դպրոց, կարօտ է ամսական 8 րուբլի օժանդակութեան։
1—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Շաբաթ, յունվարի 11-ին, նշանակված է

ԴԻՄԱԿԱՀԱՆԴԷՍ

սովորական կարգով։ 2—3

Լոյս տեսաւ
ՇԱՀՐԻԱՐԻ

ՋՀՈՒԴ-ՔՈՒՇԱՆ

(Հրէաստանութիւն)
մեծ վէպ Պարսկաստանի կեանքից
(323 էջ. մանր տառերով)
ԳԻՆՆ Է ՄԷԿ ՌՈՒԲԼԻ

Դիմել Թիֆլիսում՝ Կենտրոնական և Գուտտենբէրգ գրավաճառանոցներին, իսկ միւս քաղաքներից—«Մուրճի» խմբագրութեան։ Տասն հատ գնողները վճարում են 9 րուբլի։

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Չորեքշաբթի, յունվարի 15-ին, նշանակված է ընդհանուր ժողով, որի ժամանակ պէտք է ընտրվեն ժողովարանի աւագներ, վերստուգող յանձնաժողովի անդամներ, նոյնպէս և պէտք է քննվեն անցեալ 1902 թւականի հաշիւները և ներկայ 1903 թւականի նախահաշիւները։ Վերջում տեղի կունենայ ընդհանուր ընթրիք անդամների համար, 1 ր. 20 կոպէկ վճարով։ 2—4

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԽԵՂՃԵՐԸ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
Գինն է 1 րուբլի
Ճանապարհածախսով 1 ր. 20 կոպէկ։
Դիմել հեղինակին. Тифлисъ, редакція „Мурчъ“ եւ Գուտտենբէրգ գրավաճառանոցը։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՕՐ. Ս. ՇԷՐՄԱԶԱՆԵԱՆ

Շարունակում է հիւանդների ընդունելութիւնը։
Առաւօտեան ժամը 9—2
Երեկոյեան ժամը 5—7
(Հ. կ.) 32—105

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

Ա. Մ. Խան-Աղեան

Ընդունում է հիւանդներին 9—2 եւ 4—6 ժ. Երեւանեան հրապարակ, տուն Խարազեանի № 3։ (Կ. Ե. Հ.) 27—100

ԲԺԻՇԿ Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ

Ընդունում է մաշկաւորական սիֆիլիս, մարմնոյ եւ վեներիական ախտ ունեցող հիւանդներին։ Բակտերիօ-միկրոսկոպիական կաբինէտ, որտեղ ընդունվում են կաթի, թուքի, մէզի եւ արեան անալիզներ։

Առաւօտեան 11—1 ժ.
Երեկոյեան 4—6 ժ.

Բեբուտովսկայա փողոց № 41. տուն Արարատովի։ Бебутовская ул. № 41, Домъ Араратова. 40—150

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ԳՐ. ԻՎ. ՏԷՐ-ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑ

Ներքին և երեխաների հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 10-ից մինչև 11-ը և 5-ից մինչև 7 ժամ երեկոյեան։ Միխայլովսկի պրոսպէկտ 154։ Տէլէֆօն 825։ 14—30

ՊԱՐԻԶԻ ԴԵՂԱԳՈՐԾԻ

ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ

ԹՈՅԼ Է ՏՐՎԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

SANTAL MIDY

Այս կապսիւլների մէջ պարունակված զուտ սանտալի էսսենցիան բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել ամորէի (գաղտնի հիւանդութիւնների) դէմ, կապայ-ալզամի և կուբեբայի փոխարէն։ Նա ներգործում է աւելի արագ, չէ յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չէ պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կղմիկը։

Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք, որ իւրաքանչիւր կապսիւլի վրա սև տառերով դրոշմված կնիքը։ MIDY

Պահեստը Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում։
(5, 10, 15, 20 և 25) 1—60

Պատիւ ունիմ յայտնելու պ. պ. վաճառականներին, որոնք կը կամենային գործ ունենալ ՎԱՐՇԱՎԱՅԻ հետ, որ ես վաղուց արդէն վերաբնակված լինելով Վարշավայում. յանձն եմ առնում եւ կատարում եմ ամենայն տեսակ

ԿՈՄԻՍԻՕՆԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւ իմ բազմամեայ հմտութեամբ տեղական ապարէզում օգտակար կարող եմ լինել ինձ դիմող վաճառականներին, որոնց խնդրում եմ դիմել ինձ հետեւեալ հասցէով.
ВАРШАВА, Медовая 17, кв. 33. Минасу Яргулову. (Կ. Հ.) 43—50

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ՆԱԴԵԺԴԱ“

ծովային, գետային եւ ցամաքային ապահովագրութեան, ապրանքների տեղափոխութեան եւ գոյքերը կրակից ապահովագրելու համար։

ՀԻՄՆՎԱԾ Է 1847 ԹՒԻՆ

Հիմնական դրամագլուխը	1,650,000 րուբլի
Պահեստի դրամագլուխը	2,664,808 »

I. ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԻ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ.

Աւելի քան 300 գործակալութիւններ եւրոպական Ռուսաստանի, Կովկասի, Միջին-Ասիայի, Սիբիրի եւ հեռաւոր Արեւելքի բոլոր նշանաւոր տեղերում, նոյնպէս եւ ներկայացուցիչներ արտասահմանի գլխաւոր քաղաքներում։

Տեղափոխութիւն ամեն տեսակ բեռների եւ իրերի, որոնց ընդունելութիւնը եւ յանձնումը կատարվում է թէ տանը եւ թէ պահեստներում ու խանութներում։

Ցանկացած բեռների ուղարկողների կողմից առաջարկված պայմաններով (վերադիր շճարներ ի հաշիւ ուղարկողների, դրամի փոխադրութիւն (переводъ) բեռները յանձնելու տեղը հասցնելու համար եւ այլն)։

Պահպանութիւն բեռների արտօնեալ պայմաններով ստացման տեղերում՝ ապահովագրելով նրանց պահեստներում, որի համար շատ կէտերում կան ընդարձակ պահեստներ, յատկապէս բեռներ պահելու համար։

II. ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Սեփական մարդատար, ապրանքատար եւ ձգող շոգենաւեր, ծովային եւ գետային նաւեր (70 նաւ)։

Բեռնակիր եւ մարդատար նաւերի պարբերական հաղորդակցութիւն Վոլգա գետի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Րիբինսկից մինչեւ Աստրախան, եւ Կասպից ծովի բոլոր նաւահանգիստների մէջ, Աստրախանից մինչեւ Պարսկաստանի ափերը։

Ամենաընդարձակ պահեստներ Նիժնիում (սիբիրեան նաւամատոյցի վրա), Աստրախանում, Բագւում եւ Կրասնովոդսկում։

Բեռները անընդհատաբար ուղարկելու համար ընկերութեան շոգենաւագնացութիւնը համաձայնութիւն է կապել երկաթուղիների հետ։ Այն ապրանքների տեղափոխութեան համար, որոնք ուղարկվում են Ռուսաստանից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Ռուսաստան, գոյութիւն ունի առանձին, բացառիկ արտօնութիւններով, համաձայնութիւն Պարսկական ապահովագրական եւ տեղափոխութեան ընկերութեան հետ։

III. ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ.

ա) Ապահովագրութիւն բեռների, որոնք տեղափոխվում են թէ ցամաքային և թէ ջրային ճանապարհներով (ծովերով և գետերով)։

բ) Ապահովագրութիւն կրակից ամեն տեսակ գոյքերի։

գ) Ապահովագրութիւն ամեն տեսակ դժբաղդ դէպքերից ճանապարհին ամեն տեսակ նաւերի, շոգենաւերի, սառցատանաւերի, վագոնների և վագոն-ցիստերնների։

դ) Ապահովագրութիւն թանգագին իրերի և արժէքաւոր թղթերի, որոնք ուղարկվում են պօստով, ցամաքային և ծովային ճանապարհներով, համաշխարհային պօստային դաշնակցութեան բոլոր կէտերի մէջ։

Ապահովագրութիւններ ընդունվում են ինչպէս վարչութեան, այնպէս էլ ամեն տեղ ընկերութեան բոլոր գործակալութիւնների մէջ։

Բացի տեղափոխութեամբ պարապող գործակալութիւններից, կրակից ապահովագրելու գործերով մասնաւորապէս զբաղվում են էլի աւելի 350 գործակալութիւններ։

Ս. Պետերբուրգի «Նադեժդա» ընկերութեան վարչութիւնը գտնվում է Ս. Պետերբուրգում, Ադմիրալտէյսկի պրոսպէկտի վրա, № 10-րորդ տանը։

Կոնտորներ—ծովային շոգենաւագնացութեան համար՝ Բագւում, գետային շոգենաւագնացութեան համար՝ Նիժնի-Նովգորոդում։

Թիֆլիսի գործակալութիւնը—Դվորցովայա փողոցի վրա, Արծրունու տանը։ Տէլեֆօն № 108
(Ե. Ա. Կ.) 30—120

Ֆինանսների նախարարութեան հովանաւորութեան տակ գտնվող

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ
ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշուապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշուապահութիւն 4 ամսում։
ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ՍՈՒԲԵԿՏՆԵՐՆ ԵՆ

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, վաճառականական, բանկային, յանձնարարական, գործարանական, նաեւ նաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշուապահութիւն։
2) Առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային եւ առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն անճոռնի ձեռագրի։

Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1903 թւի Յունվարի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր հաշիւ յետոյ՝ 60 րուբլի վճարով ամբողջ դասընթացքի համար։

Դասընթացքը աւարտողներին տրվում են, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, վկայականներ։

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Н. В. Абраамяну, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիրն ուղարկվում է ձրի։

Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ է 3 ր. 50 կոպէկ։ (Կ. Ե. Հ.) 11—25

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 9 Января 1903 г. Электропечатная Груз. Издат. Т—ва, В.-Ванкская ул.